

KISS BALÁZS

ADALÉKOK A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK JOGAIRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY ORSZÁGGYŰLÉSI VITÁJÁHOZ. KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK DEFINÍCIÓJÁNAK, KÖRÉNEK ÉS A HONOS NÉPCSOPORTTÁ NYILVÁNÍTÁS JOGI KERE-TEINEK MEGHATÁROZÁSÁRA*

Vitathatatlan, hogy napjainkban a világ szinte minden államában élnek különböző nemzeti, etnikai, nyelvi és vallási kisebbségek. Az államok ennek ellenére napjainkban is el kívánják kerülni egy általános kisebbségvédelmi egyezmény létrehozását, ezzel az egységes kisebbségfogalom meghatározását. Ebből következően a nemzeti, etnikai, nyelvi és vallási kisebbségeknek nincsen sem nemzetközi, sem európai szinten elfogadott, az államokra kötelező meghatározása. Ennek oka részben az, hogy az államok e szuverenitásukat is érintő kérdést maguk kívánják szabályozni.¹ Figyelemmel erre, a kisebbségek fogalmának meghatározásával jelenleg tervezetekben és jogi kötőerővel nem rendelkező dokumentumokban találkozhatunk.² Ebből fakadóan az államoknak tág tere nyílik annak eldöntésére, hogy mely közösségeket ismerik el hivatalosan, részesítik közjogi elismerésben.

A nemzeti, etnikai, nyelvi és vallási kisebbségek fogalmának nemzetközi szinten történő meghatározása ugyan nem történt meg, az államok saját jogrendszerükben töreksenek a definícióalkotásra. A kisebbségfogalom hivatalos meghatározására a legtöbb állam vonatkozásában az alsóbb szintű, az alkotmány alatt álló jogszabályokban, jellemzően törvényekben kerül sor. Ezek olyan kritériumokat fogalmaznak meg, amelyeknek a kisebbségi csoportoknak elviekben meg kell felelniük az elismerés feltételeként. Normatív definíció hiányában vagy annak kiegészítéseként az államok alkotmányai vagy kisebbségi törvényei – adott esetben bővíthető – taxációt is tartalmaznak a honosként elismert népcsoportokról.³

* A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K134962. számú, *A nemzetiség és etnicitás jogi operacionalizálása* című projekt támogatásával készült.

¹ BOSSUYT, Marc: A kisebbség fogalmának meghatározása a nemzetközi jogban, In: TRÓCSÁNYI László – DELPÉRÉE, Francois (szerk.): *Európa egysége és sokszínűsége: a kisebbségek jogai. A belga és a magyar példa*, Nyitott Könyv Kiadó, Budapest, 2003, 19. p.

² MAJTÉNYI Balázs: Mi lesz veled „bezzeggyerek”? Változóban a kisebbségi jogi szabályozás, *Fundamentum*, 2005/3. szám, 109–120. p., 110. p.

³ DOBOS Balázs: *A személyi elvű kisebbségi autonómiák Kelet-Közép-Európában*, Kalligram, Budapest, 2020, 136. p., 138. p.

Magyarországon az 1989. évi rendszerváltás alkotmánymódosítása hozott meghatározó és előremutató fordulatot a kisebbségi jogok védelme terén. Bár a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény hatályba lépés óta biztosította a nemzetiségek egyenjogúságát, az anyanyelv használatának, az anyanyelven való oktatásnak és kultúrájuk megőrzésének és ápolásának jogát,⁴ az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény és az első szabad választásokat követő alkotmánymódosítások⁵ szélesítették ki és biztosították alkotmányszintű védelemben a nemzeti és etnikai kisebbségek egyéni és közösségi jogainak körét.

Az Alkotmány rendszerváltozás után megszilárduló idevonatozó rendelkezésének értelmében „a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők”⁶. Fontos rámutatni ugyanakkor arra, hogy bár az Alkotmány több helyen is említést tett a nemzeti és etnikai kisebbségekről, a nemzeti és etnikai kisebbségeket és a kisebbségként való esetleges közjogi elismerés lehetőségét, annak feltételeit nem határozta meg. E kérdések végleges szabályozása a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: Nektv.) elfogadásáig váratott magára.

Magyarország a Nektv. elfogadásával törvényi szinten alkotott normatív definíciót a nemzeti és etnikai kisebbségek meghatározására, egyben felsorolta a honosként elismert népcsoportokat és lehetőséget teremtett a honos népcsoportként való elismerésre.

Jelen tanulmány a kormány által az Országgyűlés részére 1992. június 11-én benyújtott, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: Törvényjavaslat) releváns rendelkezéseit, az Országgyűlés, az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság, az Alkotmányügyi, törvény-előkészítő és igazságügyi bizottság jegyzőkönyveit, valamint a Törvényjavaslatához kapcsolódó módosító, kapcsolódó módosító indítványokat vizsgálva arra vállalkozik, hogy bemutassa a későbbi Nektv. normatív definíciójával, a nemzeti és etnikai kisebbségek felsorolásával és a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárással összefüggésben lefolytatott viták legfőbb pontjait.

⁴ A Magyar Népköztársaság alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 49. §-ának 1949. augusztus 20. és 1972. április 25. közötti időállapota. A Magyar Népköztársaság alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 61. §-ának 1972. április 26. és 1989. október 22. közötti időállapota.

⁵ A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1990. évi XL. törvény és a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1990. évi LXIII. törvény.

⁶ Alkotmány 68. § (1) bekezdés.

Nemzeti és etnikai kisebbségek fogalmának meghatározása

A kormány által az Országgyűlés részére benyújtott Törvényjavaslat 1. § (2) bekezdése az alábbiak szerint határozta meg a nemzeti és etnikai kisebbségek fogalmát:

1. § (2) E törvény értelmében nemzeti és etnikai kisebbség minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különbözteti meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

A definíció kapcsán Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter előadóként a Törvényjavaslat általános vitájának első plenáris ülésnapján elhangzott nyitóbeszédében rámutatott arra, hogy az előkészítés során a legtöbb fejtörést okozó dilemmák, vitatott kérdéskörök között alapproblémának volt tekinthető a jövőbeli törvény személyi hatályának, jogalanyainak meghatározása. Rámutatott ugyanakkor arra is, hogy az Országgyűlés előtt fekvő Törvényjavaslatot a kormány a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztalával közösen dolgozta ki és fogadta el.⁷

A Törvényjavaslat bizottsági vitájának kezdetén a jogalanyiség kérdéséről az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság felkérésére szakértőként Bíró Gáspár készített véleményt,⁸ aki a kormány által előterjesztett Törvényjavaslattal kapcsolatban rámutatott, hogy annak definíciója szóról szóra megegyeznek a Francesco Capotorti, az ENSZ különleges jelentéstevője⁹ által megalkotott definícióval.¹⁰ Későbbiekben kritikaként ugyanakkor a definíció kapcsán arra is felhívta a figyelmet, hogy megítélése szerint az túl sok szubjektív elemet tartalmaz és nagyon kevés objektív kritériumot.¹¹

A Törvényjavaslatot kritika érte annak kapcsán is, hogy az nem határozta meg külön az etnikum, a nemzeti és etnikai kisebbség, valamint az őshonosság fogalmát.

Dr. Varga János (MDF) az Országgyűlés plenáris ülésén elhangzott felszólalásában különálló fogalmak meghatározását és azokhoz kapcsolódóan

⁷ Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter felszólalása az Országgyűlés őszi ülésének 10. napján (1992. szeptember 29.), 720–721. p.

⁸ Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülése (1992. szeptember 30.), 14. p.

⁹ CAPOTORTI, FRANCESCO: Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, UN-Doc. E/C. 4/Sub. 2/384/Rev. 1., 1979, 96. p.

¹⁰ Dr. Bíró Gáspár szakértő felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 51. p.

¹¹ Uo.,

eltérő jogosultságok biztosítását szorgalmazta,¹² felvetései alapján a Törvényjavaslat módosítására irányuló indítványt fogalmazott meg, illetve nyújtott be.¹³ Az e tárgykörben megfogalmazott módosító indítványok azonban nem találtak többségi támogatásra,¹⁴ az egyéni képviselői módosító indítványt végül sem az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság, sem az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság, sem a kormány nem támogatta.¹⁵

Kétségkívül megállapítható, hogy a Törvényjavaslat definíciójának elemei közül a bizottsági munka és az országgyűlési viták során a legtöbb kritika a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázados honosságra vonatkozó követelményt érte.

A FIDESZ-frakció már a kezdetektől fogva határozottan a százéves honosság eltörlése mellett foglalt állást.¹⁶ Erre vonatkozóan a Törvényjavaslatához kapcsolódóan külön módosító indítványt adott be Dr. Fodor Gábor (FIDESZ) és Németh Zsolt (FIDESZ), amelyben úgy érveltek, hogy „[a] 'legalább egy évszázada' (honos) kifejezést (indokolt) 'történelmileg' honosra módosítani, mivel a Magyar Köztársaság területén több olyan [nemzeti] és etnikai kisebbség él (bolgárok, görögök, lengyelek), amelyek csak néhány évtizeddel ezelőtt telepedtek le jelenlegi lakóhelyükön a definíció többi feltételének megfelelnek és nemzeti kisebbségként a magyar államba beilleszkedtek, gazdagítva azt. A [Törvényjavaslat] egyébiránt a törvény alapjainak tekinti e kisebbségeket, és a felsorolásban is szerepelteti”¹⁷. A módosító indítványt azonban végül sem az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság, sem az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság, sem a kormány nem támogatta.¹⁸

Felszólalásában Tabajdi Csaba (MSZP) is rámutatott arra, hogy az MSZP-frakció képviselői számára is elfogadhatatlan az a kritérium, amely százéves honossághoz köti a kisebbségi közösség elismerését. Megítélése szerint a tervezett szabályozás jogi abszurditását jelzi, hogy Magyarország

¹² Dr. Varga János (MDF) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülészak 12. napján (1993. március 9.), 867–869. p.

¹³ 9704. számú módosító indítvány [Dr. Varga János (MDF), 1993. március 26.].

¹⁴ Dr. Réti Miklós (MDF) felszólalása az Országgyűlés nyári rendkívüli ülészak 4. napján (1993. június 28.), 238. p.

¹⁵ 11996. számú együttes jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 5190. számú törvényjavaslatról, valamint az ahhoz benyújtott módosító indítványokról (1993. június 25.), 10. pont.

¹⁶ Dr. Fodor Gábor (FIDESZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 134. ülésén (1993. március 4.), 22. p.

¹⁷ 10098. számú módosító indítvány [Dr. Fodor Gábor (FIDESZ) és Németh Zsolt (FIDESZ), 1993. április 26.].

¹⁸ 11996. számú együttes jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 5190. számú törvényjavaslatról, valamint az ahhoz benyújtott módosító indítványokról (1993. június 25.), 3. pont.

százévvvel korábbi határai nem azonosak a jelenlegi határokkal. Álláspontja szerint a százéves kritérium semmiképpen sem elfogadható követelmény, az időtartamot 70, illetve 40 év közötti intervallumban lenne célszerű meghatározni.¹⁹ A honosság időtartalmának csökkentése mellett érvelt az MSZP-frakcióból Várfalvi Attila is.²⁰

A FKgP képviselője, dr. Kávássy Sándor kifejezetten antidemokratikus intézkedésnek tekintette a Törvényjavaslat százéves honosságra vonatkozó rendelkezését. Felszólalásában a kisebbségek aktuális magyarországi honosságának követelményét és annak a szabályozás tekintetében kiinduló pontként történő figyelembevételének kiemelt jelentőségét állította szembe a Törvényjavaslatban foglalt, megítélése szerint kritikák megfogalmazására, elégedetlenség és indulatok felkeltésére alkalmas kritériummal.²¹

Több javaslat fogalmazódott meg azzal kapcsolatban is, hogy a kisebbségek magyarországi honosságát valamely konkrétan meghatározott évszámhoz vagy eseményhez volna célszerű kötni.

Volt javaslat, amely 1920-hoz,²² de olyan is, amely „az utolsó nagy migrációs, azaz telepítési akcióhoz, az 1946-os békeszerződéshez”²³ kötötte volna a közjogi elismerésben részesülő kisebbség magyarországi honosságát. Születtek azonban olyan javaslatok is, amely egy jogilag kevésbé megfogható, emberi léptékű kritériummal helyettesítették volna százéves honosságot követelményét. Javasolt kritériumként merült fel „az átörökíthető egzisztencia-teremtés”,²⁴ illetve a három generációs honosság követelménye.²⁵

Fontos kiemelni, hogy számos kritika és megfogalmazott módosító indítvány ellenére a Törvényjavaslat definíciójának módosítására nem került sor az országgyűlési vita során.

Az Országgyűlés 1993. július 7-ei ülésnapján a Nektv. nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó normatív meghatározását az alábbiak szerint fogadta el:

1. § (2) E törvény értelmében nemzeti és etnikai kisebbség (a továbbiakban: kisebbség) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága

¹⁹ Tabajdi Csaba (MSZP) felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 10. napján (1992. szeptember 29.), 742. p.

²⁰ Várfalvi Attila (MSZP) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 41. p.

²¹ Dr. Kávássy Sándor (FKgP) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülészak 12. napján (1993. március 9.), 851. p.

²² Dr. Varga János (MDF) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülészak 12. napján (1993. március 9.), 869. p.

²³ Vona Ferenc (MDF) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülészak 12. napján (1993. március 9.), 861. p.

²⁴ Uo.

²⁵ Dr. Lukács Tamás (KDNP) vezérszónok felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 12. napján (1992. október 6.), 859. p.

körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

Nemzeti és etnikai kisebbségek körének meghatározása

A Törvényjavaslat 2. § (1) bekezdése az alábbiak szerint határozta meg a nemzeti és etnikai kisebbségek körét:

2. § (1) E törvény értelmében Magyarországon honos népcsoportnak minősülnek: a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.

A nemzeti és etnikai kisebbségeknek a Törvényjavaslatban való felsorolásával kapcsolatban az elsődleges vitaalapot a taxáció és a szabad identitásválasztás között feszülő ellentmondás szolgáltatta.

Doncsev Tosó, a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala elnöke a Törvényjavaslat Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság előtti vitájának megkezdésekor határozottan ellenezte a jövőbeli törvény hatálya alá tartozó kisebbségi közösségek felsorolását, amely álláspontja szerint összeegyeztethetetlen a szabad identitásválasztás elvével.²⁶

Erre az ellentmondásra szakértőként Kaltenbach Jenő is felhívta a figyelmet.²⁷ Az országgyűlési vita során pedig párthovatartozástól függetlenül számos politikus is rámutatott a szabad identitásválasztás és a kisebbségi közösségek felsorolása között feszülő ellentétre.²⁸

Többen²⁹ azonban, így végül – a kormánnyal kötött megállapodás értelmében – a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala is el-

²⁶ Doncsev Tosó elnök (Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 80. ülésén (1992. március 11.), 18. p.

²⁷ Kaltenbach Jenő szakértő felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 28. p.

²⁸ Dr. Zétényi Zsolt (MDF) felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 10. napján (1992. szeptember 29.), 729. p.; Tabajdi Csaba (MSZP) felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 10. napján (1992. szeptember 29.), 742. p.; Németh Zsolt (FIDESZ) felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 10. napján (1992. szeptember 29.), 746. p.; Dr. Kávássy Sándor (FKgP) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülészak 12. napján (1993. március 9.), 851. p.

²⁹ Várfalvi Attila (MSZP) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 39. p.; Dr. Zétényi Zsolt (MDF) felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 10. napján (1992. szeptember 29.), 728. p.; Dr. Lukács Tamás (KDNP) vezérszónok felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 12. napján (1992. október 6.), 859. p.

fogadta³⁰ Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter érvelését, aki az Országgyűlés Törvényjavaslathoz kapcsolódó általános vitájának első ülésnapján egyértelműen úgy foglalt állást a taxációról, hogy az a kormány és a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala által közösen elfogadott kompromisszum része, amely az európai gyakorlattal összhangban megoldja a jogalanyiség kérdését, egyben a kisebbségvédelmi rendszer finanszírozhatóságának alapja, módot ad a megalapozatlan követelések érvényesülésének jövőbeli megakadályozására.³¹

A vita során – a kisebbségvédelmi rendszer finanszírozhatóságára hivatkozással párhuzamosan – a közjogi elismerésben részesülő kisebbségi közösségek taxálása mellett további érveként hangzottak el végül meggyőzőnek bizonyuló nemzetközi példák (osztrák népcsoporttörvény,³² szlovén alkotmány) is.³³

A nemzeti és etnikai kisebbségeket felsoroló, a Törvénytervezet 2. § (1) bekezdésével kapcsolatban általános kritikaként hangzott el olyan ellenvetés is, hogy a vitában résztvevő képviselők, képviselőcsoportok számára a taxáció pontosságáról, hitelességéről nehéz gondos elemzés nélkül nyilatkozni.³⁴

A nemzeti és etnikai kisebbségek felsorolása körüli viták részét képezték olyan érvek is, amelyek egyes közösségek taxációból való kikerülése, vagy ellenkezőleg az abba való belekerülése mellett szóltak.

Dr. Kávássy Sándor (FKgP) a magyarság és a cigányság évszázados együttélésére hivatkozva, ám némiképp meglepő módon a cigányság kisebbségként való elismerése kapcsán felmerülő aggályokra figyelmeztette az Országgyűlést. Megítélése szerint „[a] magyar cigányságot egyetlen tollvonással kizárni a nemzettestből nem kellően átgondolt lépés”³⁵. A hivatkozott figyelemfelhívás ugyanakkor érdemi reflexió nélkül maradt a további vita során.

Parázs vitát váltott ki ellenben az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság ülésén a Németh Zsolt (FIDESZ) kijelentése, aki szerint a Törvényjavaslat definíciójában a százéves magyarországi honosságra vonatkozó kritériumot minimum három, jelesül a bolgár, a görög és a lengyel közösség nem

³⁰ Dr. Bársony János (Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 20. p.

³¹ Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter felszólalása az Országgyűlés őszi ülésének 10. napján (1992. szeptember 29.), 720–721. p.

³² Dr. Bíró Gáspár szakértő felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 46. p.

³³ Dr. Bársony János (Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 26. p.

³⁴ Dr. Kávássy Sándor (FKgP) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülésének 12. napján (1993. március 9.), 851. p.

³⁵ Uo., 852. p.

teljesíti.³⁶ Fontos azonban, hogy a FIDESZ-frakció képviselője a későbbiekben nem fogalmazott meg a Törvényjavaslat 2. § (1) bekezdését érintő képviselői módosító indítványt, amely az abban felsorolt kisebbségek körének szűkítésére irányult volna. Éppen ellenkezőleg – bár továbbra is hangot adva az érintett közösségek honosságát érintő kifogásainak – sikertelenül ugyan, de a Törvényjavaslat definícióját kívánta módosítani, hogy e közösségek is maradéktalanul megfeleljenek az abban foglalt kritériumoknak.³⁷

Hosszan tartó és állandóan visszatérő eleme volt a Törvényjavaslat kisebbségi közösségeket felsoroló rendelkezésének vitája során a zsidó közösség helyzete. A kormány által az Országgyűlés elé beterjesztett taxációban ugyanis nem szerepelt Magyarországon honos népcsoportként a zsidó közösség.

Egyáltalán nem meglepő módon, számos kérdés merült fel a közösség státuszát, közjogi elismerését illetően. E kérdés azért is merülhetett fel ilyen markánsan, hiszen a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és nyelvi kisebbségek országgyűlési képviselőtéről szóló 1990. évi XVII. törvény bár a rendszerváltás utáni első országgyűlési választást megelőzően, de hét másik közösség mellett a zsidó közösség számára – közjogi státuszát kisebbségi közösségként elismerve – is biztosítani kívánta az országgyűlési képviselőt.³⁸

Az e tárgykörben elhúzódó vita során fordulópontot jelentett Rózsa T. Endre, a Magyarországi Zsidók Nemzeti Szövetsége (a továbbiakban: MAZSINESZ) elnökének 1993 tavaszán az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság előtti meghallgatása. A zsidóságot nemzeti alapon azonosító szervezet vezetője kifejtette, hogy a közösséget megosztotta a zsidóság közjogi státuszát érintő kérdés. Rámutatott arra, hogy a magukat kizárólag vallási alapon szervező szervezetek nagyon erősen tiltakoztak – elsődlegesen a történelmi traumák okán – a zsidóság és a nemzeti és etnikai kisebbség fogalmának összekapcsolása, a zsidóság honos népcsoportként való közjogi elismerése ellen. Tekintettel erre, a más zsidó szervezetekkel kötött megállapodást tiszteltben tartva – e kérdésben véleménykülönbségét ugyanakkor fenntartva – a MAZSINESZ elhalasztotta a honos népcsoporttá nyilvánítás kezdeményezésére irányuló szándékát.³⁹

³⁶ L.: Németh Zsolt (FIDESZ) és Speidl Zoltán (MDF) vitáját az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 170. ülésén (1993. június 8.), 26–31. p.

³⁷ L.: 10098. számú módosító indítvány [Dr. Fodor Gábor (FIDESZ) és Németh Zsolt (FIDESZ), 1993. április 26.] és a hozzá kapcsolódó indoklást.

³⁸ A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és nyelvi kisebbségek országgyűlési képviselőtéről szóló 1990. évi XVII. törvényt végül alkalmazás nélkül az 1990. évi országgyűlési választásokat követően hatályon kívül helyezték.

³⁹ Rózsa T. Endre elnök (MAZSINESZ) felszólalásai az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 152. ülésén (1993. március 25.), 44–50. p. Fontos kiemelni, hogy a zsidó közösség végül 2005-ben kezdeményezte a honos népcsoporttá nyilvánítását. A kezdeményezés a kellő számú támogatói aláírás összegyűjtésének elmaradása okán sikertelenül zárult.

A kérdésben a zsidó közösség megosztottságára több kormányzati szereplő és a vitában résztvevő politikus is felhívta a figyelmet. Wolfart János, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke mind az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság, mind az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság ülésén hangsúlyozta, hogy a kormány írásban kérte a zsidó szervezetek véleményét a kérdésben, amelyek egyértelműen úgy nyilatkoztak, hogy nem kívánnak változtatni a jelenlegi közjogi státuszukon.⁴⁰ Erre a körülményre az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság több ülésének vitáján a bizottság elnöke is felhívta a vitázó politikusok figyelmét.⁴¹

Bár a zsidó közösség taxálására vonatkozó javaslatok lekerültek az Országgyűlés és bizottságai napirendjéről, pártállástól függetlenül azonban számos politikus kívánta kiterjeszteni a jövőbeli törvény védelmét a héber nyelvre is.⁴² E körben több módosító indítvány is megfogalmazódott.⁴³ Végül a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal érvelését elfogadva, miszerint a Magyarországon nincsen élő héber nyelv⁴⁴ és annak védelmére irányuló igény sem fogalmazódott meg,⁴⁵ a szóban, illetve írásban is megfogalmazott és benyújtott módosító indítványokat mind az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság, mind az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság elutasította.⁴⁶

⁴⁰ Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 135. p.; Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 398. ülésén (1993. június 23.), 203. p.

⁴¹ Dr. Fodor Gábor elnök (Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 170. ülésén (1993. június 8.), 22. p. Dr. Fodor Gábor elnök (Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 176. ülésén (1993. június 30.), 191–192. p.

⁴² Németh Zsolt (FIDESZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 134. ülésén (1993. március 4.), 212–213. p.; Németh Zsolt (FIDESZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 169. ülésén (1993. június 2.), 60. p.; Iványi Gábor (SZDSZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 169. ülésén (1993. június 2.), 66. p.; Iványi Gábor (SZDSZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 176. ülésén (1993. június 30.), 186. p.

⁴³ 9574. számú módosító indítvány [Hága Antónia (SZDSZ), 1993. március 22.]; 12051. számú a 9574. számú módosító indítványhoz kapcsolódó módosító indítvány [Tabajdi Csaba (MSZP), Mészáros István (SZDSZ), Németh Zsolt (Fidesz), 1993. június 24.].

⁴⁴ Báthory János (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 169. ülésén (1993. június 2.), 60. p. Báthory János (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 398. ülésén (1993. június 23.), 203. p.

⁴⁵ Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 398. ülésén (1993. június 23.), 203. p.

⁴⁶ L.: az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 169. ülés (1993. június 2.), 68. p. és az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 404. ülés (1993. július 16.), 44. p.; 11996. számú együttes jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 5190. számú törvényjavaslatról, valamint az ahhoz benyújtott módosító indítványokról (1993. június 25.), 107. pont.

Fontos e kérdés kapcsán végezetül utalni arra is, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek felsorolását övező viták során a taxált közösségek mellett újabb közösségek is törekedtek érdekeik érvényesítésére, bekerülni a jövőbeli törvény hatálya alá.

Az Országgyűlés és érintett bizottságai jegyzőkönyveinek tanúsága szerint a Magyarországi Olaszok Szövetsége több ízben és rendszeresen kommunikálta kisebbségként való elismerésre irányuló szándékát,⁴⁷ amelynek érdekében levélben is fordult az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsághoz.⁴⁸ Az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság munkájában megjelent a szlovén közösségen belüli heterogenitás kérdés is. Horváth Vilmos (SZDSZ) hívta fel a figyelmet arra a Vas megyében megalapított egyesületre, amelynek tagjai vendként azonosították magukat.⁴⁹ A vonatkozó egyesület olasz közösséghez hasonló aktív érdekérvényesítési tevékenysége, a taxált közösségek körébe való bekerülésre irányuló szándéka a vizsgált dokumentumokból ugyanakkor nem mutatható ki.

Az Országgyűlés és bizottságainak vitáin bár számos kritika érte a Törvényjavaslat a nemzeti és etnikai kisebbségek körét meghatározó, taxáló rendelkezését, annak elvetésére, a nemzeti és etnikai kisebbségek körének módosítására irányuló indítvány nem fogalmazódott meg. A taxációt érintően mindössze annyi változás történt, hogy az a Nektv. 61. § (1) bekezdésébe került át.

A Nektv. elfogadott szövegébe a nemzeti és etnikai kisebbségek taxációja az alábbiak szerint került be:

61. § (1) E törvény értelmében Magyarországon honos népcsoportnak minősülnek: a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.

Honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés és eljárás jogi kereteinek meghatározása

A Törvényjavaslat 2. § (2) bekezdése az alábbiak szerint határozta meg a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárás szabályait:

⁴⁷ Horváth Vilmos (SZDSZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 160. ülésén (1993. április 15.), 56. p.

⁴⁸ Dr. Fodor Gábor elnök (Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 163. ülésén (1993. április 28.), 21. p. Fontos kiemelni, hogy az olasz közösség végül 2008-ben kezdeményezte a honos népcsoporttá nyilvánítását. A kezdeményezés a kellő számú támogatói aláírás összegyűjtésének elmaradása okán sikertelenül zárult.

⁴⁹ Horváth Vilmos (SZDSZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 160. ülésén (1993. április 15.), 56. p.

2. § (2) Amennyiben az (1) bekezdésben felsoroltakon kívül további kisebbség kíván bizonytságot tenni arról, hogy megfelel az e törvény 1. §-ában foglalt feltételeknek, legalább 1000, magát e kisebbséghez tartozónak valló magyar állampolgárnak az Országos Választási Elnökséghez benyújtott írásbeli nyilatkozatára az Országgyűlés beiktathatja a Magyarországon honos kisebbségek sorába. Az eljárásra a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1989. évi XVII. törvény vonatkozó rendelkezései az irányadóak.

A honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés Törvényjavaslatba történő beépítésére egyrészt minden bizonnyal részben a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala kezdeményezésére került sor.

A Törvényjavaslat vitájának kezdetén a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezeteket tömörítő szervezet képviselője ugyanis az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság ülésén is kifejtette, hogy a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala ugyan el tudja fogadni a kisebbségek felsorolását a jövőbeli törvényben, viszont kizárólag egy nyitott rendszerrel tud egyetérteni, amelyben van lehetőség a honos népcsoporttá nyilvánítás kezdeményezésére. A kezdeményezés jövőbeli törvényben való intézményesítése a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala szerint ugyanis megfelelő garanciát jelenthet a szabad identitásválasztás tényleges érvényesülésére.⁵⁰

A honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárás jövőbeli törvényi szintű intézményesítésével összefüggésben az Országgyűlés illetékes bizottságaiban és az Országgyűlés ülésén elhangzott felszólalásokból ugyanakkor az tűnik ki, mintha az eljárás intézményesítésére – legalábbis részben – a zsidó közösség jövőben történő kisebbségként való elismerésre irányuló kezdeményezésének lehetővé tétele érdekében került volna sor.⁵¹

Rózsa T. Endre, a MAZSINESZ elnöke az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság ülésén arra mutatott rá, hogy az ezer magyar állampolgár kezdeményezéséhez kötött honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárás alkalmas volna arra, hogy a kérdés aktuálpolitikai élének eltompulását követően a MAZSINESZ közössége, amelynek tagjai már az 1990. évi népszámláláson több mint ezren vallották magukat zsidó nemzetiséghez tartozónak, sikeresen kezdeményezhesse a zsidóság honos népcsoportként való elismerését.⁵²

⁵⁰ Dr. Bársony János (Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 20–21. p.

⁵¹ Tabajdi Csaba (MSZP) felszólalása az Országgyűlés tavaszi ülészak 21. napján (1993. április 14.), 1563. p.

⁵² Rózsa T. Endre elnök (MAZSINESZ) felszólalásai az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 152. ülésén (1993. március 25.), 51. p.

A honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárással összefüggésben az Országgyűlés és bizottságainak ülésein számos szereplő fogalmazott meg alkotmányos szintű aggályokat.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztalának képviselője szerint a kezdeményezéssel kapcsolatban alkotmányos aggályok elsődlegesen akkor merülhetnek fel, ha egy honos népcsoporttá nyilvánítást kezdeményező közösséget az Országgyűlés elutasít, eljárását bizonyos fokú szelekció jellemzi majd.⁵³ Ezzel párhuzamosan az Országgyűlés eljáráshoz kapcsolódó – a honosként már elismert és az új közösségek viszonylatában megnyilvánuló – diszkriminatív szelekció veszélyére szakértőként Bíró Gáspár is felhívta a figyelmet.⁵⁴

Az eljárással összefüggésben Salamon László (MDF) az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság ülésén megítélése szerint szintén súlyos alkotmányossági problémákra mutatott rá. Álláspontja szerint a honos népcsoporttá nyilvánítás koncepciója alkotmányellenes, mivel korlátozza az Alkotmány 25. § (1) bekezdésében az országgyűlési képviselő részére biztosított törvénykezdeményezési jogot a jövőbeli törvény nemzeti és etnikai kisebbségek felsorolását érintő részére vonatkozóan. Kérdésként vetette fel továbbá, hogy a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárás mennyiben érinti, korlátozza az Országgyűlés törvényhozói jogkörét [Alkotmány 19. § (3) bekezdés b) pont].⁵⁵ A megfogalmazott aggodalmakat bár részben osztotta párttársa, Horváth Balázs (MDF)⁵⁶, a honos népcsoporttá nyilvánítás eljárását érintő, annak intézményesítését *ab ovo* alkotmányos aggályokra hivatkozva elutasító módosító indítványok a jövőbeli törvény későbbi vitája során nem fogalmazódtak meg.

Vitás kérdésként merült fel, hogy honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés speciális népi kezdeményezés jellegével összeegyeztethető-e a Törvényjavaslat eredeti szövege, amely alapján honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárás kezdeményezőinek köre a magyar állampolgárokra terjedt ki. A Törvényjavaslatról folyó viták során erre határozott igényként merült fel, tudatában annak, hogy ez nyilvánvalóan szűkíti a kezdeményezésre jogosultak körét és nehezebbé teszi az esetleges jövőbeli sike-

⁵³ Dr. Bársony János (Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 20–21. p.

⁵⁴ Dr. Bíró Gáspár szakértő felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 105. ülésén (1992. szeptember 30.), 48–49. p.

⁵⁵ Dr. Salamon László (MDF) felszólalásai az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 143–145. p., 147–150. p., 166–167. p.

⁵⁶ Horváth Balázs (MDF) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 152. p.

res kezdeményezést,⁵⁷ hogy a jövőbeli törvény a kezdeményezést kizárólag magyar választópolgárok számára tegye lehetővé.

Erre vonatkozóan végül hatpárti megállapodás és módosító indítvány is megfogalmazódott.⁵⁸ A hatpárti konszenzust e tárgykörben végül az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság is támogatta.⁵⁹

Sokáig feloldhatatlannak tűnő vita és szembenállás alakult ki azonban abban a kérdésben, hogy mely szerv hozzon döntést a honos népcsoporttá nyilvánításról.

A kormány által az Országgyűlés elé terjesztett Törvényjavaslat eredetileg úgy rendelkezett, hogy a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezésről az Országgyűlés dönt.

Az Országgyűlés honos népcsoportként való elismerésben betöltött kizárólagos szerepének legkövetkezetesebb kritikusanak tekinthető Tabajdi Csaba (MSZP) már a Törvényjavaslat országgyűlési vitájának első ülésnapján elvi szinten utasította el, hogy az Országgyűlés döntsön egy népcsoport létezéséről vagy nemlétezéséről.⁶⁰

Hosszas vita után végül hatpárti megállapodás született arról, hogy a honos népcsoporttá nyilvánítás tárgyában a tárgyban kizárólagos illetékességgel rendelkező Fővárosi Bíróság hozzon döntést,⁶¹ és módosító indítvány benyújtásával kezdeményezték a Törvényjavaslat eredeti szövegének módosítását.⁶²

Az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság ülésén élesen merült fel, hogy a hatpárti megállapodást az Igazságügyi Minisztérium által készített szakvélemény alapján sem Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal,⁶³ sem a kormány nem támogatja.⁶⁴ Az álláspont alátámasztásaként érv-

⁵⁷ Dr. Hack Péter alelnök (Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság) az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság előadójának felszólalása az Országgyűlés nyári rendkívüli ülészak 8. napján (1993. július 7.), 638. p.

⁵⁸ 10035. számú módosító indítvány a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényjavaslatához [Hatpárti megállapodás, 1993. április 21.].

⁵⁹ 11996. számú együttes jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 5190. számú törvényjavaslatról, valamint az ahhoz benyújtott módosító indítványokról (1993. június 25.), 148. pont.

⁶⁰ Tabajdi Csaba (MSZP) felszólalása az Országgyűlés őszi ülészak 10. napján (1992. szeptember 29.), 742. p.

⁶¹ L.: az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 160. ülés (1993. április 15.), 58. p., 71. p.

⁶² 10035. számú módosító indítvány a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényjavaslatához [Hatpárti megállapodás, 1993. április 21.].

⁶³ Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 141. p.

⁶⁴ Dr. Hack Péter alelnök (Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 155. p.

ként hangzott el, hogy a Fővárosi Bíróságnak nincsen kompetenciája abban, hogy honos népcsoportként való elismerésről döntsön, ezért a kérdésben való vita és döntéshozatal kizárólag az Országgyűlésben folytatható le.⁶⁵

Az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság – figyelemmel a kormány álláspontjára – ülésén egyhangú döntéssel figyelmen kívül hagyta a hatpárti megállapodást és kezdeményezte a Törvényjavaslat szövegének az eredeti változatra történő visszamódosítását.⁶⁶

A kormány álláspontját a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal képviselői természetesen az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság ülésein több ízben is megjelentették.⁶⁷

Bár akadtak, akik elfogadták a kormány által a Fővárosi Bíróság e tárgykör vonatkozásában kompetenciahiányára hivatkozó álláspontját,⁶⁸ az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság ülésén többen is kétségbe vonták annak helyességét és kifogásolták, hogy az Országgyűlés mint politikai fórum elé kerüljön a honos népcsoporttá nyilvánítás kérdése,⁶⁹ illetve, hogy a törvényhozó a jövőbeli törvény végrehajtásában törvényalkalmazóként vegyen részt.⁷⁰

Az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság magas szavazataránnyal végül elutasította az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság módosító indítványát és továbbra is határozottan ragaszkodott ahhoz, hogy a honos népcsoporttá nyilvánítás kérdésében a Fővárosi Bíróság döntsön.⁷¹

Tabajdi Csaba (MSZP) a szavazást követően az előterjesztőt ennek a döntésnek a figyelembe vételére kérte, hangsúlyozva, amennyiben az Országgyűlésben ebben a kulcsfontosságú kérdésben a kormány álláspontja fog érvényesülni az MSZP-frakciója a zárószavazáson nem fogja megszavazni a Törvényjavaslatot.⁷²

⁶⁵ Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 164. p.

⁶⁶ L.: az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülés (1993. június 16.), 181. p.

⁶⁷ Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 176. ülésén (1993. június 30.), 102. p.; Pálok Judit (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 178. ülésén (1993. július 5.), 14. p.

⁶⁸ Mészáros István (SZDSZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 176. ülésén (1993. június 30.), 104. p.

⁶⁹ Tabajdi Csaba (MSZP) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 178. ülésén (1993. július 5.), 14. p.

⁷⁰ Lukács Tamás (KDNP) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 178. ülésén (1993. július 5.), 21–22. p.

⁷¹ L.: az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 178. ülés (1993. július 5.), 23. p.

⁷² Tabajdi Csaba (MSZP) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 178. ülésén (1993. július 5.), 23. p.

E kérdéskörben a vita elhúzódását és súlyosságát jelzi, hogy a Dr. Hack Péter, az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság előadója a Törvényjavaslat zárószavazás előtti utolsó vitanapján is hosszan kitért a kérdésre. Kifejtette, hogy az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság a hatpárti megállapodás és az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság álláspontja ellenére a jogrendszer épsége érdekében javasolta, hogy a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezésről kizárólagos hatáskörben az Országgyűlés döntsön. Egyben kérte a szavazástól tartózkodni kívánó MSZP-frakciót, hogy vizsgálja felül korábbi álláspontját.⁷³

Végül – a kormány álláspontját alapul véve – az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság módosító indítványa érvényesült a zárószavazás során, azonban az MSZP-frakció szervezett és egyöntetű tartózkodására ennek ellenére nem került sor.

Az esetleges jövőbeli honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kedvezményezésekkel, illetve azok sikerességével kapcsolatban számos álláspont megjelent a bizottsági viták során.

Volt, aki a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló eljárás megindítása vonatkozásában „rendkívül alacsony küszöb”-nek minősítette azt, hogy a jövőbeli törvény ezer választópolgár kezdeményezéséhez kívánja kötni a kezdeményezést.⁷⁴ Többen voltak ezzel szemben, akik a honos népcsoporttá nyilvánítás szigorú feltételeire mutattak rá,⁷⁵ az ezer választópolgár kezdeményezése vonatkozásában arra hívták fel a figyelmet, hogy e küszöb a magyarországi viszonyok között igen magasnak tekinthető,⁷⁶ illetve arra emlékeztettek, hogy a kisebb lélekszámú magyarországi közösségek vonatkozásában a választópolgári kezdeményezéshez kötés megakadályozhatja a kezdeményezést.⁷⁷

A bemutatott aggodalmak mellett volt azonban olyan is, aki a kibontakozó vitát azzal igyekezett megfékezni, hogy honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezésre a törvény elfogadását követően soha nem fog sor kerülni.⁷⁸

⁷³ Dr. Hack Péter alelnök (Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság) az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság előadójának felszólalása az Országgyűlés nyári rendkívüli ülésszak 8. napján (1993. július 7.), 638–639. p.

⁷⁴ Csapody Miklós (MDF) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 160. ülésén (1993. április 15.), 76. p.

⁷⁵ Mészáros István (SZDSZ) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 160. ülésén (1993. április 15.), 78. p.

⁷⁶ Wolfart János elnök (Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal) felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 164. p.

⁷⁷ Dr. Fodor Gábor elnök (Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság) felszólalása az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság 177. ülésén (1993. július 1.), 44. p.

⁷⁸ Dr. Hack Péter alelnök (Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság)

A honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés Törvényjavaslatban szereplő szabályait a fent bemutatott tartalmi módosítások mellett – hasonlóan a taxációhoz – a szerkezeti módosítások is érintették, az elfogadott normaszövegben e rendelkezés átkerült az Nektv. végére.

1993. július 7-én az Országgyűlés az alábbi szöveggel fogadta el a Nektv. honos népcsoporttá nyilvánítás kezdeményezésére vonatkozó rendelkezését:

61. § (2) Amennyiben az (1) bekezdésben felsoroltakon kívül további kisebbség kíván bizonytságot tenni arról, hogy megfelel az e törvényben foglalt feltételeknek, legalább 1000, magát e kisebbséghez tartozónak valló választópolgár e tárgykörben a népi kezdeményezését az Országgyűlés elnökéhez nyújthatja be. Az eljárás során a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1989. évi XVII. törvény vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

Konklúzió

Megállapítható, hogy a számos érvet felsorakoztató országgyűlési és bizottsági viták végül nem eredményezték a Törvényjavaslat érdemi módosítását.

A valamivel több, mint egy évig elhúzódó országgyűlési és bizottsági viták eredményként az Országgyűlés végül 304 igen szavazattal, 3 ellenszavazat és 8 tartózkodás mellett, azaz a zárószavazásban résztvevők szinte egyhangú, 96,5%-os többségével fogadta el a Törvényjavaslatot.⁷⁹

Érdeemes rámutatni arra is azonban, hogy az Országgyűlés 385 képviselőjéből a zárószavazáson 315 képviselő, azaz az összes országgyűlési képviselő 81,8%-a vett részt.

felszólalása az Alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottság 395. ülésén (1993. június 16.), 171. p. Fontos kiemelni, hogy e megállapítás nem bizonyult igaznak a jövőre nézve, hiszen Magyarországon 1993 és 2023 között összesen tizenegy honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezésre került sor, kétségtelen azonban, hogy ezek közül egyik sem járt sikerrel. A honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezések: égei makedón (2001), hun (2004), zsidó (2005), bunyevác (2006), orosz (2006), olasz (2008), bunyevác (2010), székely (2017), orosz (2018), ciganos (2022) és szkíta (2023).

⁷⁹ L. az Országgyűlés nyári rendkívüli ülésszak 8. nap (1993. július 7.), 671. p.

A zárószavazás pontos eredményeit az alábbi táblázat mutatja be:

frakció	összes képviselő	igen	nem	tartózkodás	igazolt távollét	nem szavazott
MDF	138	124	1	1	3	9
SZDSZ	85	67	1	1	1	15
FKgP	36	31	0	0	0	5
MSZP	33	23	1	0	2	7
FIDESZ	23	15	0	0	2	6
KDNP	23	20	0	2	0	1
MIÉP	12	4	0	3	0	5
független	34	20	0	1	2	11
összesen:	385	304	3	10	10	60

Táblázat: A Nektv. zárószavazásának eredményei⁸⁰

A zárószavazás eredményeit áttekintve egyértelműen kitűnik, hogy azon szervezett módon nem szavazott a Törvényjavaslat ellen, illetve nem tartózkodott annak megszavazásától az MSZP-frakció, bár korábban erre irányuló szándékát Tabajdi Csaba (MSZP), aki személy szerint igennel szavazott a Törvényjavaslatra,⁸¹ egyértelműen kijelentette.

Nemmel szavazott a zárószavazáson Gyarmati Dezső (MDF), Horváth Aladár (SZDSZ) és Dr. Suchman Tamás (MSZP). Az e tanulmányban bemutatott témákkal összefüggésben a viták során ellenvetéseknek hangot adó, illetve egyéni képviselői módosító indítványt megfogalmazó képviselők közül a Törvényjavaslat megszavazásától Hága Antónia (SZDSZ) és Dr. Salamon László (MDF) tartózkodott.⁸²

Fontos kiemelni, hogy a Nektv. e tanulmányban vizsgált rendelkezéseit, az azok elfogadása óta eltelt harminc évben is számos kritika érte, kétségtelen azonban, hogy az Országgyűlés a nemzeti és etnikai kisebbségek normatív definíciójának meghatározásával, a honosként elismert népcsoportok felsorolásával és a honos népcsoportként való elismerés lehetőségének megteremtésével olyan szabályozást alkotott, amely a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (a továbbiakban: Njtv.) rendelkezései⁸³ között napjainkban is tovább él és alapjaiban határozza meg a nemzetiségi jogterületet.

⁸⁰ Országgyűlés szavazások ciklusonkénti adatai – 1993. július 7-ei szavazás képviselőcsoportok szerint. <<https://shorturl.at/kpyzR>> (letöltve: 2023. 09. 21.).

⁸¹ Országgyűlés szavazások ciklusonkénti adatai – 1993. július 7-ei szavazás név szerint. <<https://shorturl.at/kpyzR>> (letöltve: 2023. 09. 18.).

⁸² Országgyűlés szavazások ciklusonkénti adatai – 1993. július 7-ei szavazás név szerint. <<https://shorturl.at/kpyzR>> (letöltve: 2023. 09. 18.).

⁸³ Njtv. 1. § (1) bekezdés, 148. § (3)-(6) bekezdései, 1. melléklet.